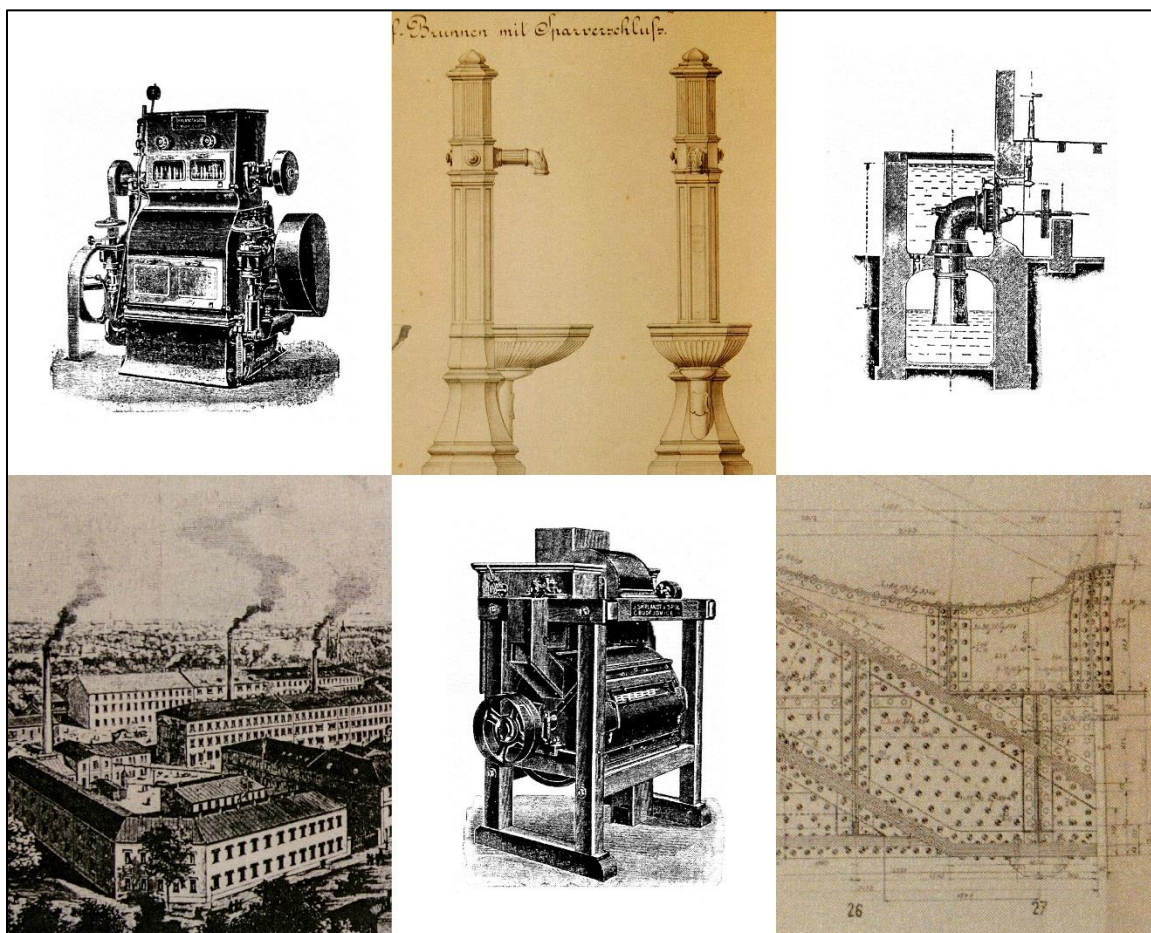

SOUTĚŽ

TECHNICKÉ PAMÁTKY MĚSTA ČESKÝCH BUDĚJOVIC

Odbor památkové péče Magistrátu města České Budějovice ve spolupráci s Národním památkovým ústavem v Českých Budějovicích vyhlašuje u příležitosti Dnů evropského dědictví EHD 2021 **vědomostní soutěž pro děti a mládež do 16 let – jednotlivce i kolektivy.**

Soutěž probíhá od 18. 9. 2021 do 31. 12. 2021

Více informací i tyto pracovní listy najdete v Turistickém informačním centru českobudějovické radnice nebo na webových stránkách odboru památkové péče Magistrátu města České Budějovice www.c-budejovice.cz a Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Českých Budějovicích www.npu.cz/uopcb. Užitečné informace najdete také u pracovníků Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích. Po předchozí dohodě zde můžete čerpat vědomosti z bohatých fondů knihovny /tel.: 387312140-kl.186/.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

České
Budějovice

Milí soutěžící,

letošní téma vědomostní soutěže je zaměřeno na technické památky města Českých Budějovic.

Technika a technické vymoženosti se velmi rychle vyvíjí a náš život proměňují zcela zásadním způsobem. V Českých Budějovicích najdeme celou řadu připomínek technického vývoje, my se zaměříme především na ty, které jsou běžně přístupné nebo si je lze alespoň zvenčí prohlédnout. Při hledání odpovědí na soutěžní otázky se dozvíte zajímavosti o technických památkách vodních, dopravních, průmyslových ale i řadě dalších. Některé významné technické památky byly součástí soutěžních úkolů již v minulých letech, proto jsme tentokrát dali prostor i dalším, které pro vás možná budou méně známé.

Stejně jako v minulých letech jsou součástí zadání i bonusové otázky, na které můžete, ale nemusíte odpovědět. Nicméně jejich zodpovězení vám přinese body navíc. Stejně tak nezapomeňte na průběžný úkol, za jehož správné splnění si vysloužíte rovnou 2 body.

Přejeme vám, ať vás putování za technickými památkami města Českých Budějovic baví a těšíme se na vaše odpovědi.

Průběžný úkol: Vyznačte na mapě dodnes existující technické památky, které jsou v soutěži zmiňované. Mapu si můžete vyzvednout v Turistickém informačním centru České Budějovice na nám. Přemysla Otakara II.

Vodní technické památky

1. Mlýnská stoka a českobudějovické mlýny

Člověk využívá odjakživa vodu ke své obživě. Není proto divu, že jedny z nejstarších technických památek s vodním živlem souvisí. Tím nejstarším umělým vodním dílem v Českých Budějovicích je Mlýnská stoka. K jejímu vzniku zřejmě došlo současně se založením královského města v šedesátých letech 13. století.

1.1 Napište, k jakým dvěma hlavním účelům byla Mlýnská stoka využívána?

K vytvoření Mlýnské stoky bylo použito přirozené vedlejší koryto řeky Malše, jeho směr byl ale upraven podle potřeb zakladatelů města. Stálé napájení stoky vodou bylo zajištěno vzvednutím hladiny Malše tzv. Špitálským neboli Velkým jezem poblíž Mladého.

Rozšiřování zástavby na Vídeňském předměstí si na počátku 20. století vynutilo rozsáhlé regulace Mlýnské stoky. Důvodem regulací bylo také zmírnění povodňových rizik. Mlýnská stoka tak dostala podobu, jakou známe dnes.

1.2 Uved'te alespoň jeden příklad úpravy Mlýnské stoky, ke které ve 20. století došlo.

Víte, že se můžete po Mlýnské stoce plavit na lodi? Jen na úsek pod Senovážným náměstím se musíte vybavit baterkou. Dokonce zde vodáci již několik let pořádají tzv. Štěpánskou jízdu po Mlýnské stoce. Ta startuje vždy 26. prosince v Mladém ve 13 hodin a 13 minut.

1.3 Jak dlouhou trasou mohou vodáci po Mlýnské stoce jet, pokud by se plavili po celé její délce?

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRAČOVNÍŠTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

Nejstarší budějovické mlýny, Přední a Zadní mlýn, byly vystaveny záhy po založení města ještě ve 13. století. Byly pro město klíčové, lidé se nemohli spoléhat na mlýny na okolních rožmberských panstvích, protože s Rožmberky měl král Přemysl Otakar II. spory.

V 19. století se Přední mlýn dočkal nové budovy s moderním technickým zařízením. Jako jeden z prvních měl v Českých Budějovicích vlastní zařízení na výrobu elektrické energie.

1.4 Jak se nazývá umělecký sloh, ve kterém byla v 19. století budova Předního mlýna, dnešního hotelu Budweis, vystavena? Popište, čím se tento sloh vyznačuje.

Modernizace v 19. století se dočkal i Zadní mlýn, kdy bylo vodní kolo nahrazeno turbínami. Na počátku 19. století byla vystavěna i obytná část Zadního mlýna mlynářem Johannem Roblem, který nechal na fasádě vyznačit svoje iniciály a letopočet vzniku domu. Domek se dochoval dodnes, jeho původní průčelí bylo ale strženo a postaveno znovu ve stejném provedení, ovšem s jedním malým rozdílem.

1.5 Najděte obytný domek Zadního mlýna a zjistěte, co na jeho fasádě oproti původnímu chybí. Fasádu vyfotťe nebo načrtněte.

Mlynářství, tedy drcení a rozemílání obilí na mouku provází lidstvo od nepaměti. Mlynáři se díky svým dovednostem těšili velkému uznání a vážnosti. Mlýny byly také místem setkávání a pro široké okolí představovaly zdroj informací o dění ve světě. Není proto divu, že mlynářské řemeslo zanechalo stopy i ve slovníku běžných lidí. Víte například co znamená, když se řekne, že má někdo za lubem? Určitě ano. Ale málokdo ví, co to takový lub byl.

1.6 Bonusová otázka: Napište, co nebo kdo byl v mlynářském řemesle „lub“.

2. Zlatá stoka a Vrbenské rybníky

České Budějovice se mohly pyšnit ještě dalším umělým vodním tokem, Zlatou stokou. Byla zbudována v době rozmachu městského rybníkářství za účelem napájení Vrbenských rybníků, které chtělo město rozšiřovat. Stávající přítok Dehtářského potoka již ale nestačil.

2.1 Jak se jmenuje největší rybník v oblasti Vrbenských rybníků a jakou má rozlohu?

Zlatá stoka byla vystavěna v letech 1519–1520. Původně se jí ale říkalo Hlavní, Litvínovická, Napájecí, Rybníční nebo Černická. Označení Zlatá se začalo používat později nejspíš jako výraz finančního přínosu rybníčního hospodaření. A možná to byl i vliv známější Zlaté stoky na Třeboňsku, které je rybníkářstvím vyhlášené.

Trasa stoky začínala u náhonu na Stecherův mlýn, kde odváděla část vody z řeky Vltavy. Poté procházela obcí Litvínovice, dále v úbočí říční terasy Stromovkou a poté procházela čtvrtí ve Čtyřech Dvorech směrem k Vrbenským rybníkům. V 18. století byly napojeny na vodu ze Zlaté stoky i městské sádky na severním okraji Dlouhé louky.

2.2 Zjistěte, jak byla původně Zlatá stoka dlouhá a jakou měla šířku a hloubku.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍŠTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

Význam stoky od začátku 20. století postupně klesal, zhoršení údržby stoky nakonec vedlo po roce 1948 k jejímu úplnému odstavení z provozu. Z původní vodního díla zůstaly jen malé pozůstatky v podobě koryt, vzrostlých stromořadí či obnoveného úseku stoky ve Stromovce.

2.3 Vyhledejte názvy českobudějovických ulic, které odkazují na Zlatou stoku.

Vraťme se ještě k Vrbenským rybníkům, které zůstaly zachovány funkční až do dnešních dnů. Vrbenské rybníky jsou chráněnou přírodní rezervací, která byla roku 2005 zařazena do seznamu Evropsky významných lokalit. Kromě produkce ryb pomáhají zadržovat vodu v krajině a také podporují rozmanitost rostlin a zvířat v této oblasti.

2.4 Bonusová otázka: Vydejte se k Vrbenským rybníkům s dalekohledem a pozorujte ptactvo. Napište, které druhy ptáků jste zde viděli. Jednoho z nich namalujte.

3. Trilčův jez

Kromě Jiráskova jezu, o kterém jsme psali v minulém ročníku soutěže, je další významnou vodní stavbou v Českých Budějovicích Trilčův jez nedaleko papíren. Tato stavba byla součástí rozsáhlých úprav Vltavy ve 20. a 30. letech 20. století, jejichž cílem bylo hospodárně využít vodní tok. Jez byl postaven v letech 1935–1938 podle návrhu významného architekta Karla Chocholy za technického dozoru Ing. Františka Trilče.

3.1 Vyjmenujte nějaké další stavby v Českých Budějovicích, které navrhl Karel Chochola.

Technologicky pozoruhodné je v té době experimentální využití trojbokého hranolu konstrukce hráze. Právě na tomto jezu byla v českých zemích použita poprvé. Jez se využíval k odběru vody za účelem regulace vodní hladiny a výrobě elektrické energie. Propust na levém břehu sloužila k průjezdu vorů, nyní ji využívají pro průjezd lodí vodáci. Jez tvoří dvě pohyblivá pole o šířce 18 m, která nahradila původní pevné stavidlo.

3.2 Vysvětlete, jaké jsou výhody pohyblivého jezu oproti pevnému?

Na pravém břehu Vltavy stojí budova malé vodní elektrárny, která byla dokončena v roce 1940. Byla vystavěna na náklady přílehlých papíren, které vyrobenou energii používaly ve svém provozu. Jejím srdcem jsou dvě turbíny o výkonu 650 kW a se spádem 3,77 m. Elektrárna je – s drobnými úpravami a modernizací - dodnes v provozu.

3.3 Zjistěte, kdo vynalezl typ turbín, které používá elektrárna na Trilčově jezu.

Průměrný průtok Trilčova jezu, tedy jaký objem vody proteče jezem za 1 sekundu, je 20 metrů krychlových za sekundu. Historicky nejvyšší průtok byl zatím na Trilčově jezu zaznamenán při povodních v roce 2002.

3.4 Vyhledejte hodnotu nejvyššího naměřeného průtoku v elektrárně na Trilčově jezu během povodní v roce 2002 a spočítejte, kolikrát více to bylo oproti průměrnému průtoku.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍŠTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

České
Budějovice

4. Zlatý most

K technickým stavbám již od pradávna patří mosty. Lidem pomáhaly zkracovat vzdálenosti, tím že spojovaly břehy řek, potoků, stok či propastí. Nejprve se stavěly z kmenů stromů, později ze dřeva, kamenů, betonu či železa. Mosty jsou ale také výtvarná díla, vzpomeňme na Karlův most nebo Kamenný most v Písku.

Přes řeku Malši vede jeden z významných českobudějovických mostů, tzv. Zlatý most. Původně byl Zlatý most dřevěný a jeho část blíže k Linecké bráně, která zde stávala, byla zvedací. Dřevěný most ale neměl příliš dlouhou životnost, proto se rozhodlo o výstavbě nového železného mostu.

4.1 Vyhledejte rok, ve kterém byl vystavěn místo původního dřevěného mostu nový most s železnou konstrukcí.

Původně se mostu říkalo Rožnovský, Krumlovský nebo Linecký, logicky podle směrů, kam směřovaly cesty, které tudy vedly. Později se pro něj vžil název „Zlatý most“.

4.2 Víte, proč se mostu začalo říkat „Zlatý“?

V roce 1912 byl most rozebrán, nevyhovoval totiž provozu tramvají. Cestující museli před mostem vystoupit, přejít pěšky, tramvaj mezitím přejela prázdná a za mostem lidé zase nastoupili. Proto byl o tři roky později vystavěn most nový s vyšší nosností. Jeho existence byla ohrožena za druhé světové války při bombardování, kterému našťastí odolal. Stopy, které na mostu bomby zanechaly, byly opraveny při rekonstrukci v roce 2001.

Věděli jste, že jsou mosty číslovány v řadě za sebou podle jednotlivých vodních toků?

4.3 Navštivte Zlatý most a vyhledejte černou tabulku s bílým nápisem. Zjistěte číslo, které označuje Zlatý most.

4.4 Bonusová otázka: Vyberte si jeden ze současných mostů v Českých Budějovicích, kterým často chodíte, nebo se vám nejvíce líbí a namalujte ho.

Dopravní technické památky

Město České Budějovice bývalo významnou křižovatkou obchodních cest. Základním dopravním prostředkem na nich po celá staletí bývaly vozy tažené dobyt看em, zejména koňmi. Od pol. 18. století vznikaly v Čechách nové císařské silnice s kamennou vozovkou, což dopravu značně usnadnilo a urychlilo. Ovšem existovaly i další druhy dopravy – koněspřežní, říční, železniční a mnoho dalších.

5. Koněspřežka

První koněspřežní železnice na evropském kontinentu byla vybudována v 19. století. Ne náhodou vedla z Českých Budějovic do rakouského Lince, měla totiž propojit Vltavu s Dunajem a tím podpořit rozvoj obchodu. Plány na její vybudování předložil profesor matematiky a mechaniky František Josef Gerstner, její stavbou byl ale kvůli napoleonským válkám pověřen až o čtrnáct let později jeho syn František Antonín Gerstner.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍSTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

České
Budějovice

5.1 Uved'te, v jakém roce stavba koněspřežky začala a kdy byl zahájen její provoz na trati České Budějovice - Linec?

Význam „koňky“ spočívá v tom, že byla svým způsobem výstavby přímou předchůdkyní železnice. Vozy s nákladem ale byly taženy koňmi. Jeden kůň dokázal na koňské železnici utáhnout až sedmkrát těžší náklad než by utáhl po silnici. Trať (ČB-Linec) byla dlouhá 128 km a každých cca 20 km byly rozmístěny tzv. přepřahací stanice s prostornými stáji, kde se přepřahali unavení koně.

5.2 Jaký druh nákladu se „koňkou“ nejčastěji převážel?

O stav trati se starali drážní strážníci, pro které byly podél trati, ve vzdálenosti 1,8–2,8km od sebe, zřizovány k bydlení strážní domky. Na trase České Budějovice – Linec jich bylo postaveno 53, do dnešních dnů se jich ale dochovalo pouze 22, z nichž jen několik málo zůstalo v téměř původní podobě.

5.3 Jeden z mála dochovaných strážních domků se nachází v Českých Budějovicích. Někdy bývá označován za nejstarší nádražní budovu na evropském kontinentu. Uved'te, kde se nachází a k čemu dnes slouží.

V roce 1872 byl provoz koněspřežky ukončen a koně poté nahradily parní lokomotivy.

5.4 Kolik let byla koněspřežka v provozu?

6. Zelená ratolest

Bývalý zájezdní hostinec U Zelené ratolesti býval v 19. století jedním z nejoblíbenějších a nejnavštěvovanějších hostinců v Českých Budějovicích.

Mezi lety 1821–1822 jej nechal postavit Tadeáš Lanna, otec Vojtěcha Lanny, který byl významným českobudějovickým průmyslníkem a podnikatelem. Ten jej v r. 1831 nechal přestavět do dnešní podoby. Hostinec měl pro Lannovu firmu velmi výhodnou polohu.

6.1 Zjistěte, kde se objekt bývalého hostince U Zelené ratolesti nachází a proč měl pro Lannův podnik tak výhodnou polohu.

Vojtěch Lanna byl v letech 1835–1846 provozovatelem koněspřežní železnice, která vedla z Českých Budějovic do Lince. Z jeho podnětu byly v r. 1838 k hostinci U Zelené ratolesti prodlouženy koleje a ze zájezdního hostince se tím stalo nejsevernější místo koněspřežní železnice. Zároveň zde zřídil překladištní skladiště zboží, postavil byty pro kočí, nové koňské stáje a vozové přístřešky.

6.2 Co se nachází v budově bývalého hostince U Zelené ratolesti dnes?

6.3 Bonusová otázka: Vejděte železnou brankou do dvora objektu U Zelené ratolesti. Po levé straně se nachází přístřešek. V něm jsou vzadu na zdi připevněné dva nástroje vorařů, které se v Lannově loděnici používaly při plavení dřeva. Nástroje popište, nakreslete nebo vyfoťte.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

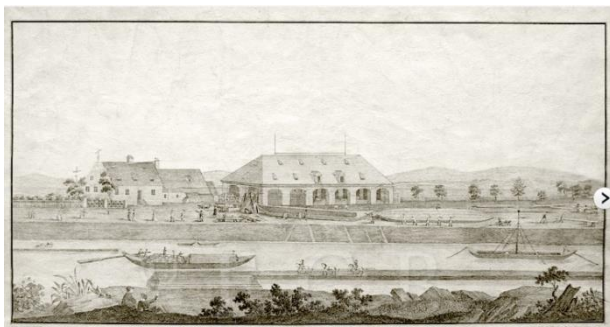
ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍSTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

České
Budějovice

7. Lannova loděnice

Život Českých Budějovic byl odjakživa svázán s řekami Vltavou a Malší. Řeky byly zdrojem obživy mnoha zdejších obyvatel, například rybářů, mlynářů nebo stavitelů lodí. Již v 16. století vznikla na levém břehu Vltavy za Dlouhým mostem císařská loděnice. K jejímu největšímu rozkvětu došlo v 19. století za Vojtěcha Lanny, který byl významným průmyslníkem a vizionářem, ale také skvělým loďmistrem a stavitelům lodí.

7.1 Kdy a kde se Vojtěch Lanna narodil?

Rodný dům Vojtěcha Lanny si můžeš prohlédnout. Dodnes se dochoval, zdobí jej krásný barokní štít a je nejstarší budovou souboru objektů někdejší Lannovy loděnice. K domku přiléhá volný prostor, kde se pod širým nebem vyráběly dřevěné lodi pro dopravu zboží po Vltavě.

7.2 V Lannově loděnici se vyráběly především dva typy lodí. Menší byly dlouhé 33 m a široké 3,97 m, větší lodi byly dlouhé 44 m a široké 4,75 m. Zjistěte, jak dlouho stavba jedné lodi trvala a proč se jim říkalo „naháč“?

Velkou část lodí Lanna prodával i s dopraveným nákladem, protože dovléci prázdné čluny proti proudu zpět bylo zdlouhavé a namáhavé. Součástí loděnice byla také podlouhlá přízemní budova s osmi rozměrnými vraty, do které dělníci ukládali nářadí, materiál a odstavovali vozy.

7.3 Vypravte se do Lannovy loděnice. Na hlavní podlouhlé budově najdete ceduli s informacemi. Vyhledejte zde odpověď na otázku, jakým způsobem město České Budějovice v roce 1989 Vojtěcha Lannu ocenilo.

Vojtěch Lanna v sousedství loděnice založil velkou okrasnou zahradu, kde si nechal postavit honosnou vilu, která zde v téměř nezměněné podobě stojí dodnes. Poznáš ji podle bohatě vyřezávaných dřevěných štítů.

V době největšího rozkvětu bylo z Lannovy loděnice vypraveno 500–700 lodí ročně. S rozvojem železniční dopravy začal počet vypravených lodí prudce klesat a po roce 1889 se s jejich výrobou definitivně přestalo.

8. Vlakové nádraží

Hlavní nádraží v Českých Budějovicích patří k nejvýraznějším stavbám 19. století na území města. Zároveň je symbolickou připomínkou mnoha historicky významných událostí. Odkazuje např. na návrat prvního československého prezidenta Tomáše G. Masaryka v roce 1918 či na bombardování Českých Budějovic v roce 1945, kdy byla budova poškozena dvěma nálety spojeneckých vojsk.

Jako nejvhodnější místo pro stavbu nové českobudějovické nádražní budovy byl zvolen prostor v Nádražní ulici mezi Lannovou a Žižkovou třídou.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍŠTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

8.1 Vypravte se před budovu hlavního nádraží. Nad vchodem uvidíte římskými číslicemi zapsaný letopočet. Udává rok, kdy bylo nádraží slavnostně otevřeno. Letopočet запиšte římskými (I,V,X...) i arabskými (1,2,3,4...) číslicemi. Pozn. Nádražní budovu nyní zakrývá lešení, s větším odstupem ale letopočet uvidíte. Arabskými číslicemi je zapsán i uvnitř budovy.

Budova je významná i spojením s osobností Ing. Gustava Kulhavého, který ji projektoval a který se podílel na mnoha projektech drážních budov na území Rakouska-Uherska a Československa (např. na významné stavbě moderní české architektury ve stylu českého art-deco v podobě centrály ČSD na pražské Florenci).

8.2 Vejdí do hlavní nádražní budovy. Na bočních stěnách vlevo (severní strana) a vpravo (jižní strana) se nacházejí mozaiky z poloviny 70. let 20. století. Co mozaiky znázorňují a kdo jsou jejich autoři?

V současnosti probíhá dlouho odkládaná generální rekonstrukce nádraží, při které se opravuje značně poškozená fasáda i interiéry a provádí se nové technické a technologické vybavení.

Průmyslové technické památky

9. Malý pivovar

Pivovarnictví je nejstarším průmyslovým odvětvím v Českých Budějovicích, jeho kořeny sahají až k počátkům královského města. Malý pivovar, který se nachází v ulici Karla IV. (tehdy Vídeňské) a Kněžské, vyrostl na místě, kde se původně nacházely dva měšťanské domy. Právováreční měšťané v roce 1722 tento dům odkoupili od sládka Matěje Konvičky i s pivovarským zařízením a začali zde vařit pivo společně.

9.1 Jak se říkalo jiným názvem Malému pivovaru?

9.2 Vyhledejte, jaké všechny prostory se původně v objektu nacházely.

Pivo se zde vařilo až do roku 1871, kdy byla veškerá výroba soustředěna do nového areálu na Lineckém předměstí. Přibližně do roku 1873 se v Malém pivovaru nadále vyráběl slad, v tomto samém roce koupil pivovar obchodník David Schneider. Při prodeji měli právováreční měšťané podmínku, aby v domě již nebylo vařeno pivo, ani vyráběn slad. Tímto se začala psát jiná historie „malého měšťanského pivovaru“.

9.3 Na severní straně objektu fasády najdete desku s nápisem, vyfotografujte či nakreslete a uveďte, co je na ní napsáno.

9.4 Popište, k čemu slouží objekt dnes?

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍŠTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

České
Budějovice

10. Schwarzenberský cukrovar

K nejstarším průmyslovým odvětvím v Českých Budějovicích patří také cukrovarnictví, které zde zažívalo rozmach od poloviny 19. století. V roce 1872 byla u Novohradské ulice, v těsném sousedství lokomotivního depa, postavena rozsáhlá budova s tehdy nejmodernější technikou. Bohužel vysoké náklady na výstavbu, nedostatek vstupní suroviny – cukrové řepy a špatná kvalita vyrobeného cukru zapříčinily, že nový podnik českých podnikatelů zkrachoval. Roku 1878 jej v dražbě koupil kníže Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu. Ten cukrovou řepu pro svou továrnu pěstoval na vlastních velkostatech.

10.1 Kdy byla zastavena výroba Schwarzenberského cukrovaru a proč?

10.2 Zjistěte, k čemu sloužil cukrovar po zastavení výroby až do současnosti.

10.3 Jaké další cukrovary či továrny na cukrovinky v Českých Budějovicích dříve působily?

11. Tabáková továrna

Podnik na zpracování tabáku byl v rámci státního monopolu zřízený tabákovou režíí ve Vídni, později v Praze. V Českých Budějovicích byl založen v roce 1871. Provizorní výroba doutníků byla původně zahájena 6. 3. 1873 v pronajaté budově bývalého pivovaru na konci ulice Dr. Stejskala. Bývalý pivovar však nevyhovoval a bylo rozhodnuto postavit nový tovární komplex.

11.1 Vypátrejte, kde byl tovární komplex postaven? Uveďte číslo popisné, případně objekty vyfotografujte či načrtněte.

V dokončené severní části budovy byla zahájena výroba v roce 1876, areál byl poté dostaven v následujících letech. Bylo zavedeno plynové osvětlení, zavedena instalace strojního zařízení a od roku 1890 měla továrna vlastní železniční vlečku. Následně byl postaven vysoký komín a letní sušárna.

11.2 Zjistěte, jaké všechny produkty tabáková továrna vyráběla?

11.3 Jaká jména nesla bývalá tabáková továrna od roku 1966 do současnosti? Uveďte, co se zde nyní vyrábí?

12. Stará Pernerova zvonárna/Nová Pernerova zvonárna

V měšťanském domě středověkého původu v Kněžské ulici sídlila od konce 18. do začátku 20. století zvonárna rodiny Pernerovy, která přišla do Českých Budějovic v roce 1776 z Plzně. Josef Perner byl v té době jako jediný zvonář v jižních Čechách, který měl od začátku dostatek zakázek. Následovala další generace Pernerů, která v měšťanském domě působila, následně v roce 1894 převzal firmu Rudolf Perner. V té době byla firma známá a uznávaná nejen v českých zemích, ale i za hranicemi Rakouska-Uherska a v zámoří.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍSTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

12.1 Pokuste se vypátrat, v čem rozšířil podnik Rudolf Perner a co dalšího vyráběl?

Omezený výrobní provoz a četné stížnosti sousedů přinutily Rudolfa Pernera na začátku 20. století přestěhovat zvanařskou dílnu na Dobrou Vodu. Ze staré provozovny v Kněžské ulici byl zvanařský provoz přenášen na Dobrou Vodu postupně a v následujících desetiletích doplňován strojním zařízením. Až následně byla přistavěna k dílně nová pec na odlévání zvonů. Zvanařská dílna v Kněžské ulici poté zanikla.

12.2 *Objevte architektonický prvek spojující Starou a Novou Pernerovu zvonárnu. Nakreslete jej nebo vyfotografujte.*

12.3 *Zjistěte názvy bicích nástrojů, které byly v roce 1993 a 1995 zhotoveny pro České Budějovice.*

12.4 *Co se dnes nachází ve Zvonárně na Dobré Vodě?*

13. Koh-i-noor Hardtmuth

Jedním z nejdůležitějších průmyslových podniků v Českých Budějovicích byla v 19. století Hardtmuthova továrna na výrobu porcelánu, kachlových kamen a kameniny, později pouze na výrobu tužek. Tovární areál si dodnes zachoval svůj původní charakter a právem se tak řadí k nejvýznamnějším technickým památkám města. Továrna zde byla založena v letech 1847–1848 rodinou Hardtmuthů.

13.1 *Z jakého rakouského města přeložili do Českých Budějovic bratři Hardtmuthové výrobu a z jakého důvodu?*

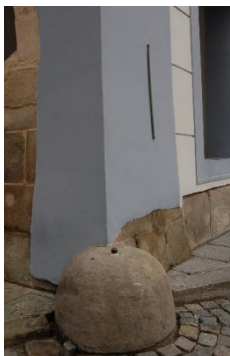
13.2 Bonusová otázka: *Dokážete zjistit, kolik kusů kamen a sporáků ročně vyrobila tehdejší továrna?*

Ostatní technické památky

14. Vídeňský loket

V Českých Budějovicích nalezneme i jednu pozoruhodnou technickou památku, která souvisí s měřením, tzv. vídeňský loket.

14.1 *Kde vídeňský loket v Českých Budějovicích najdeme?*

Systemy měř a vah byly již od pradávna důležité nejen ve stavitelství, ale také při výrobě oděvů, v zemědělství, obchodu a určitě i při vaření. U nejstarších civilizací vycházely jednotky měř často z částí lidského těla, lidský loket se tak stal pro svou jednoduchost použitím jednou z nejdůležitějších měř až do 19. století. Problém byl ale v tom, že loket každého člověka se drobně liší v závislosti na jeho tělesném vzrůstu. Ve středověku tak bylo velmi častým jevem, že každá země a i každé větší obchodní město mělo ustanovenou svoji vlastní délku loktu.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

V rámci reformy v 18. století byly v habsburské monarchii sjednoceny míry a váhy. Podle základních měr tzv. etalonů, uložených ve Vídni, byly tehdy zhotoveny vzorové míry pro české země. Pro účely kontroly na trzích byl také v Českých Budějovicích umístěn etalon vídeňského lokte, který je tvořen páskovou ocelí o šířce 24 mm.

14.2 Za jakého panovníka/panovnice došlo k zavedení vídeňského metrického systému v habsburské monarchii?

14.3 Změřte nebo vyhledejte, kolik centimetrů měří jeden vídeňský loket. O kolik cm se liší s loktem vaším? Napovíme, že je třeba měřit vzdálenost mezi loketním kloubem a koncem natažených prstů ruky.

15. Meteorologický sloupek

Vzpomínkou na doby, kdy informace o počasí nebyly každodenní a poměrně snadno dostupnou samozřejmostí, představují meteorologické sloupky. Sloužily k informování o teplotě, tlaku a vlhkosti vzduchu, často udávaly také předpověď počasí a přesný čas.

15.1 Jeden historický meteorologický sloupek se dochoval i v Českých Budějovicích. Napište, kde se tento sloupek nachází a v jakém roce zde byl postaven?

Meteorologické sloupky byly vybaveny moderními přístroji. Nikdy nechyběl kvalitní teploměr, vlhkoměr a tlakoměr. Nešlo ale jen o prostou schránku na ukrytí těchto přístrojů, často šlo o umělecké stavby, do jejichž výzdoby se zapojovali i místní řemeslníci a umělci. Tak tomu bylo i v případě českobudějovického sloupku. Vytvořil jej sochař Jan Vítězslav Dušek. Zdobí jej sousoší čtyř dětí, které podle některých výkladů znázorňují alegorie čtyř různých druhů počasí – běžící dítě vyjadřuje vítr, smějící se slunce, plačící dešť a mračící se bouři.

15.2 Vypravte se ke sloupku a pozorně si prohlédněte sousoší na vrcholu. Kdo se mezi dětmi ukrývá?

I v současné době meteorologický sloupek přináší aktuální informace o počasí a předpověď na následující dny. Kromě toho se zde však dozvíte i další zajímavosti. Víte například, kam až sahala hladina vody při povodni v roce 1888? Vypravte se ke sloupku a dozvíte se to.

15.3 Na sloupku se také nachází bronzová deska se základními zeměpisnými údaji o městě České Budějovice. Doplňte do textu chybějící údaje, které jsou na desce uvedené:

ČESKÉ BUDĚJOVICE BYLY ZALOŽENY R. 1265 PŘEMYSLEM OTAKAREM II.
NADMOŘSKÁ VÝŠKA:
CELKOVÁ ROZLOHA: 1546 ha 60a 45 m²
POČET OBYVATEL DLE SČÍTÁNÍ V R. 1921:
POČET DOMŮ:
ZASTAVĚNÁ PLOCHA: 138ha 76a 84 m²
VEŘEJNÉ SADY A DĚTSKÉ HŘIŠTĚ: 10ha 76a 84 m²
PRŮMĚRNÁ TEPLOTA:

METEOROLOGICKÝ SLOUP
POSTAVEN R.
PÉČÍ OKRAŠLOVACÍHO SPOLKU.
PROJEKTOVAL A PROVEDL:
.....

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

České
Budějovice

16. Kamenný kilometrovník

Při procházce městským parkem Na Sadech můžete narazit na nejednoho kamenného svědka minulosti. V místě, kde Krajinská ulice ústí do Mariánského náměstí, nalezneš kamenný kilometrovník z roku 1910. Sloužil jako ukazatel směru a vzdáleností z Českých Budějovic do několika různých měst.

16.1 Vyhledejte v městském parku Na Sadech kamenný kilometrovník a uveďte, do jakých měst ukazuje cestu, připiš i příslušnou vzdálenost v kilometrech.

Původně stál tento kilometrovník na Mariánském náměstí u křižovatky ulic Pražské a Na Sadech. V souvislosti s celkovou úpravou náměstí byl ale v 60. letech 20. století odstraněn a později umístěn do městského parku, protože v místě jeho původní polohy

je dnes rušná křižovatka.

16.2 Na zadní straně kamenného kilometrovníku najdete měděnou cedulku, kde se dozvíte, kdo jej v roce 1910 vyrobil a v jakém roce byl v městském parku Na Sadech nově usazen. Text opište nebo vyfoťte.

17. Kovárna v Českém Vrbném

Kovářské nebo také černé řemeslo má velmi dlouhou tradici. Například již staří Řekové uctívali boha ohně a kovářství.

17.1 Jaké je jméno pro tohoto boha v řecké mytologii?

Z důvodu rizika požáru se kovárny nacházely ve městech daleko za hradbami a na vesnicích samostatně na návsi nebo na okraji obce. To je také případ českovrbenské kovárny, která tvoří střed staré návsi. Kovárna pochází z 18. století, dodnes na ní najdeme široký oblouk, tzv. podkovárnu. Koně byli podkováni právě zde, dovnitř k výhni nemohli kvůli strachu z otevřeného ohně. V roce 1925 byla kovárna rozšířena na hasičskou zbrojnicu, kdy byla přistavěna kromě jiného i dřevěná věž.

17.2 Uveďte, k čemu hasiči dřevěnou věž využívali.

Kováři pomocí výhně, kovadliny, kladiva, kleští a mnoha dalších nástrojů zpracovávají železo na mnoho výrobků.

17.3 Vydejte se na náměstí Přemysla Otakara II. nebo na Piaristické náměstí a najděte prvky, které byly vyrobeny v kovářské dílně. Alespoň dva vyfotografujte či nakreslete a napište, o jaký výrobek se jedná a kde jste ho vyfotili.

Zpracování železa v žáru výhně vyžadovalo značnou obratnost i znalosti, a proto bylo kovářské řemeslo vždy považováno za činnost výjimečnou, trochu i spojenou s nadpřirozenými silami. Víra v magickou moc kovářské práce se dodnes zachovala ve zvyku umisťovat na obydlí podkovu pro štěstí. Kovářské řemeslo se odráží i v mnoha příslovích.

17.4 Bonusová otázka: Vzpomněli byste si na nějaké přísloví nebo pořekadlo související s kovářstvím?

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍSTĚ V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

